

DOMAR LA BÈSTIA

Damià Bardera té nou llibre al mercat i això sempre és una bona notícia, perquè vol dir que hi ha molta teca per llegir. Un dels múltiples relats de *Bèsties de companyia* (Godall Edicions) el protagonitza una cartera vocacional que treballa en un país amb un índex d'analfabetització altíssim. La dona lamenta que, per culpa de “l'emergència dels ordinadors, internet i el correu electrònic” (p. 120), la gent hagi deixat d'escriure cartes. Concretament cartes d'amor. Abans, recorda, només les persones cultes sabien redactar –ella llegia d'amagat moltes de les cartes– i les discussions epistolars entre enamorats, prou educades, se solucionaven quasi sempre de forma civilitzada. Ara bé, com que la majoria de persones es “feien escriure” les cartes per algú altre perquè ells no en sabien, sovint, els escriptors, les deixaven anar sense engaltar, per divertir-se, i acabaven provocant discussions i baralles entre amants que, si haguessin sabut escriure, si haguessin sabut emprar les seves *pròpies* paraules, s'haurien pogut evitar. La poca capacitat d'expressió dels ciutadans, doncs, la seva incapacitat de resoldre els problemes enraonant de forma personal i entenimentada, provoca que sigui un país amb un alt nombre de víctimes de violència de gènere. L'ús de la tecnologia, diu la cartera, no ha solucionat el problema. Les parelles se segueixen discutint i matant igual o encara més. Això sí, esmenta amb subtil sarcasme, molts dels uxoricides acaben deixant notes de comiat manuscrites (a mà!, no les escriuen pas amb un ordinador) sense necessitar l'ajuda de ningú.

Amb aquest final Bardera vol alertar, d'una banda, lògicament, dels perills de la incultura i de confiar la nostra intimitat en el criteri d'altri (i això inclou les noves tecnologies). Però també, de l'altra que, en el fons, quan fa

falta de veritat, tots som capaços d'expressar amb les nostres eines (les mans, les paraules) els nostres actes i responsabilitats.¹ Aquest és un relat que crec que m'és útil per introduir-nos dins del díptic d'experiències laborals —i al mateix temps, vitals— que presenta *Bèsties de companyia*. Es tracta d'un llibre amb dues parts ben diferenciades que, vistes en conjunt, també presenten connexions. En aquest cas, per mostrar com els problemes d'un sistema educatiu deficient durant dècades —allò que Bardera dissecciona a la primera part del llibre— acaba generant una societat malalta, incapaç de conviure en harmonia —que és el que trobem sovint a la segona.

Aquest és un recull que, d'entrada, pot semblar una mica diferent de la resta d'obra de l'autor empordanès. Sobretot pel present en què se situen la majoria dels relats, amb referents contemporanis, allunyats del món més sòrdid i putxinel·lesc que li havíem llegit fins ara. Tanmateix, una lectura més acurada demostra que no és del tot així. Recordo que quan vaig tenir l'oportunitat de conèixer personalment l'autor, fa uns anys,² em comentava mig de broma que certs lectors l'imaginaven com una persona que, pràcticament, «escrivia amb una camisa de força posada». Res més lluny de la veritat, us ho puc assegurar: en Bardera és un home pausat de rutines fixes. Just durant aquells dies l'escriptor estava immers en un procés d'oposicions per a professor de secundària. Recordo que em comentava que, més enllà de la mística del concepte “superar unes oposicions”, li semblava que, del que es tractava, era de demostrar un coneixement important de la teva matèria i molt de sentit comú (hi estic d'acord).

Ha passat pràcticament un lustre i de l'experiència laboral sostinguda als instituts de secundària n'han brotat aquestes *Bèsties de companyia*. Com deia, el llibre s'organitza en dues parts. Primer, un “Bestiari” centrat en els múltiples “animals” que es poden trobar en el món de la docència. I, segon, unes “Vocacions” que acaben sent el repàs de diverses experiències de vida

enllaçades a curioses vivències laborals. Tot plegat, demostra l'estreta vinculació entre la *feina* i la *felicitat* que domina aquest nostre món contemporani, capitalista, neoliberal, etc. Intencionadament o no per part de l'autor, aquest és un llibre que es pot llegir també des d'una voluntat d'incidència política.

El Bestiari presenta 20 peces breus —com a màxim arriben a les tres pàgines de durada— en què hi trobem retratats de diversos “animals” que poblen els nostres instituts de secundària: el conill, el lleó, el llop, l'elefant, el coala, etc. No es tracta en tots els casos, tanmateix, d'un bestiari a l'ús, en què les descripcions dels animals tinguin aire de faula. En aquest sentit, és interessant remarcar que els textos juguen amb un llenguatge metafòric que va en doble direcció: hi ha humans que s'animalitzen i animals que s'humanitzen.³ És a dir, hi ha casos en què el títol dona nom a un animal que certament apareix al conte (“El conill” o “El cuc”, per exemple). Però d'altres en què l'animal és una metàfora del comportament del professor (com “El lleó” o “El voltor”). I encara d'altres en què l'animal, d'alguna forma i amb aparent normalitat, es presenta antropomorfitzat i acaba prenent actituds i comportaments humans (“Els simis” o el magnífic “L'os bru”). Tot presentat, sempre, sota una capa d'aparent quotidianitat.

Això és el que entronca, a estones, amb la narrativa anterior barderiana: un món dislocat, estrany, en què la pèrdua d'un ull o d'un braç pot ser quelcom naturalíssim, banal, com si les parts del cos fossin peces de joguina que es poguessin reemplaçar. Igualment, les estructures dels relats també són riques en punts de vista i formats. Des de confessions personals (“El gall”), a conferències didàctiques (“Les mosques”) o fins i tot cartes adreçades a la Consellera (“Les rates”). Sí que hi ha un cert canvi d'estil en el ritme de la prosa, que deixa la frase més cisellada i directe per un estil de fraseig més llarg, amb certa predilecció per a les enumeracions retòriques

(hi veig una paròdia del llenguatge pesadament didàctic de l'administració), sense perdre mai l'aroma i el gust pels girs i l'oralitat populars tan característics de l'autor.

Al mateix temps, tot i situar-nos en instituts i amb referents clarament esmentats com el Departament d'Educació, Inspecció educativa o diverses conselleries, també hi trobem altres noms que parodien els satèl·lits (*lobbys*) que orbiten al voltant del sistema educatiu català: sindicats, programes educatius de noms risiblement absurds —com el Projecte Peix per ajudar els malalts d'Alzheimer (p. 19); o el PETI: Projecte Entomològic Transversal Integrat (p. 36)—; o també agrupacions de mestres progressistes com l'Associació de Pedagogs Endavant (p. 10). És divertit perquè totes aquestes nomenclatures poden sonar, a orelles neòfites, perfectament serioses. I, de fet, tots els protagonistes del Bestiari que en formen part es prenen amb absolut rigor la seva feina. Ara bé, aquells qui estem una mica bregats amb les pedres del sistema educatiu podem comprendre l'absoluta inanitat que s'amaga darrere les sigles promogudes per la presumpta innovació pedagògica. I com els comportaments ridículs que descriu Bardera no estan tan lluny de la realitat.

Tot plegat, presenta un fris satíric que mostra de forma descarnada el dolor i, sobretot, la desorientació de mestres i alumnes des de fa anys. Sobrevivint dins un sistema educatiu que presenta com a innovació i triomfalisme el que no són res més que pals de cec. Són especialment sagnants algunes de les peces més breus, com “El coala” i “Els marrans”. La primera exemplifica perfectament el bucle absurd en què cauen certes adaptacions didàctiques que volen “ajudar” l'alumne a no ser sentir frustració. La segona és un microconte tràgic i ambigu pel que fa a la seva interpretació (una metàfora de la tradicional crueltat de la infància?), que presenta un humor negre lacerant. No deixa de ser significatiu que els dos únics contes que presenten finals en què els seus protagonistes se senten

més satisfets són aquells casos en què els protagonistes han abandonat el món escolar. És el cas de “Les ovelles”, que juga amb la rumorologia popular de les relacions entre pastors i xais; i “Els camaleons”, que fantasieja sobre la idoneïtat de les adopcions i els seus criteris de selecció. El Bestiari de l’escriptor viladamatenc es tanca amb una peculiar reescriptura d’*El flautista d’Hamelin*, “Les rates”, evidència de les flaqueses i impostures del sistema, que permet l’ascens meteòric de la incompetència per evitar qualsevol esperit crític; sense cap pla sòlid de futur, en permanent fugida endavant.

Comentava fa un moment que una de les paradoxes del llibre és el contrast entre la seriositat amb què els protagonistes dels contes es prenen la seva feina i el patetisme en què sovint cauen. Un exemple clar és l’abnegació del professor que acaba pagant material “didàctic” de la seva butxaca (“El conill”) per fer un bon paper davant d’Inspecció educativa. Aquesta mateixa divergència entre dedicació laboral absoluta i resultats finals irrisoris és el que ens permet passar a la segona part del recull, les “Vocacions”. El que s’agrupa sota aquest títol són, en el fons, autobiografies. Rememoracions de la pròpia vida lligades a unes feines relatades sense exageracions ni recances. Amb una prosa volgudament asèptica, natural, trobem declaracions sense emotivitat aparent. És curiós el concepte de *vocació*. Algunes neixen a la infància i es mantenen per a tota la vida. D’altres apareixen amb entusiasme i després s’abandonen amb la mateixa alegria amb la qual havien aparegut. També n’hi ha que resten latents i rebroten quan menys t’ho esperes. Jo, a primària, volia ser President de la Generalitat, n’estava convençut. Anys més tard he arribat a la conclusió que segurament, de fet, el que volia ser era “Jordi Pujol” (soc lluny d’aconseguir-ho). L’oposició entre la fermesa de la presumpta vocació i els vaivens de la vida que ens porten o no a seguir-la és també un dels temes d’aquesta segona part de *Bèsties de companyia*.

En un a primera lectura del llibre, aquesta segona part se'm va fer una mica llarga i em va semblar menys reeixida que la primera. Potser perquè l'aspecte laboral del Bestiari em toca de molt a prop. Ara bé, rellegint-lo per fer aquesta ressenya, he vist que les "Vocacions" tenen diverses concomitàncies amb la primera part i que també presenten aspectes rellevants que poden resultar-ne fins i tot més interessants. És probable que el llibre hagués guanyat amb la retallada d'alguns dels relats (per exemple, "L'astronauta" o "El psicoanalista"), tot i que també és possible que la fatiga lectora provingui, en si mateixa, de l'acumulació de perfils baixos, grisos i resignats. De personatges, que com afirma el "Diplomàtic", aspiren a ser, només: "Raonablement feliços" (p. 83). Éssers singulars que, partint de perfils diferents, acaben arribant a conclusions similars. La mateixa estructura dels textos, molt menys variada que en la primera part, n'acaba llastant el resultat per un simple problema acumulatiu. A l'apartat de Vocacions resulten sempre més interessants els plantejaments i les vivències que no pas les resolucions, un pel monòtones.

I això que la nòmina de protagonistes d'aquests relats és ben original. Lluny dels perfils laborals (vocacionals) més quotidians hi trobem escombriaires, ventrílocs, pidolaires, fetilleres, mercenaris, pitonisses, exorcistes, enterramorts, cavallers o taxidermistes. La gràcia és que tots aquestes personatges ens relaten les seves experiències laborals, les seves vocacions, amb la mateixa naturalitat amb la qual algú relataria que és cuiner, lampista o arquitecte.

Evidentment, l'exotisme d'aquestes professions ens transporta també a un món plenament fantàstic, en consonància amb l'imaginari habitual de l'autor. Es trenca sense cap problema la convenció espai-temps, com passa amb l'Arqueòleg que viu en un món contemporani en contacte amb neandertals. O, anant cap al futur, amb una Cuidadora que, jubilada, compta amb un robot idèntic a ella perquè li faci companyia els últims anys

de vida. També hi trobem la barreja de real i fantàstic, com en el cas de l'Exorcista, que combina aparicions del diable amb l'ús de les xarxes socials. Gran part d'aquestes vocacions juguen amb l'efecte humorístic del capgirament de l'ordre lògic del món. És el que passa en el cas de l'Escombriaire, amb molt més nivell acadèmic que la seva dona, que, tot i així, ocupa un gran càrrec polític (p. 63); el Pallasso que té el do de fer plorar i provocar el dolor (p. 125); o un Pidolaire que ha hagut de fer "formació laboral" (p. 71) per poder exercir com cal la seva feina pels carrers de la ciutat.

L'escriptor viladamatenc ens presenta aquestes experiències dins d'un món precari i estantís. Postpandèmic i ens alguns casos gairebé postapocalíptic (el cas del Repartidor). En guerra o en perill de conflicte i en un estat de crisi permanent. Com en el cas del Bestiari, els seus protagonistes porten una vida desencantada, conformista, sense gaire esperança, convençuts de la inestabilitat inherent del món i que tampoc poden (o volen) fer res per canviar-lo. Tots es prenen seriosament la seva feina, la seva vocació, i cada relat amaga darrere una lliçó de vida que va estretament lligada a la seva experiència laboral. Això ens permet estirar els múltiples fils interpretatius que hi ha en cada relat i que ens portarien a una anàlisi molt més llarga i detallada. N'enumero alguns, només com a mostra: el desdoblament de la personalitat que presenten existències com les del Ventríloc o la Cuidadora. La brillant estructura dramàtica que presenta el relat de la Pitonissa, anticipant un final inevitable.⁴ La provocació sobre els estereotips de la masculinitat i la feminitat actuals que presenta la història del Llenyataire "trans". L'Il·lusionista que no sap com fa la seva feina i que acaba acceptant una vida sense cap emoció ni misteri. O la Netejadora que, poc a poc i sense fer escarafalls, acaba "purificant" (netejan) del tot el seu marit.

Per altra banda, no hi falten tampoc personatges com el Cavaller o la Princesa, que viuen existències de personatges tipificats de ficció immersits, però, sense cap problema, en la societat contemporània.⁵ I la sèrie de vocacions travessades per la mort i la truculència, com el cas de l'Enterramorts, el Forense, el Taxidermista i fins i tot l'Oncòloga, un dels relats amb més mala llet de tots. Comptat i debatut, és com si Bardera hagués elaborat una nòmina de gran part dels seus personatges més emblemàtics i els hagués posat en fila per dedicar-los, a cadascun, l'oportunitat d'explicar-nos una biografia digna. La possibilitat de rescabalar-se d'unes existències que es presenten com a anodines, de bèsties amansides, domesticades per la societat.

Una vegada més (i ja en van unes quantes), Damià Bardera demostra que rere l'aparent senzillesa i brevetat dels seus relats hi ha tot un món per descobrir i interpretar. Peces per llegir, rellegir, comentar i debatre, que és el que tocaria fer amb un llibre com aquest. Tan singular i alhora tan pròxim a les nostres vides.

1. Sobre l'assumpció de responsabilitats i, curiosament, l'ús i pèrdua de les mans, ens podem remetre a un relat anterior de l'autor intítulat "La mà", dins de *Nens de llet* (2016). I, anant-nos-en encara més lluny, i aquesta ja és una connexió purament personal, recuperar fins i tot el conte de Narcís Oller conegut com "La bofetada".
2. Si em disculpeu l'autocita, i hi teniu curiositat, podeu recuperar aquest entranyable article que en parla: <https://www.nuvol.com/llobres/damia-bardera-de-emporda-a-la-dalmacia-53110>
3. No és la primera vegada que Bardera posa en joc les relacions entre humans i animals. Més pròxim al món de la granja podem recuperar un dels seus primers reculls titulat *Fauna animal* (2011).
4. Recorda el Quim Monzó en estat de gràcia de *Guadalajara* (1996) amb relats com «La literatura» i «Vida dels profetes».

5. Una mixtura que ens remet a alguns dels contes anteriors de l'autor que trobem al pertorbador recull *Els homes del sac* (2012).